

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ГІМНАЗІЇ

Жанна СЕГЕДА,

*учитель-методист зарубіжної літератури, відмінник освіти України,
Київська гімназія східних мов №1*

У статті автор обґрунтовує формування змісту профільного навчання у старшій школі спеціалізованого навчального закладу, де учнів навчають східних мов, та основні методологічні підходи до навчання японської літератури з метою поглиблення філологічних знань учнів й свідомого вибору майбутньої професії японознавця.

Ключові слова: сучасна японська література; зміст навчання; профільне навчання; методологія навчання східної літератури.

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO TEACHING JAPANESE LITERATURE IN HIGH SCHOOL. Zhanna SEGEDA, teacher-methodologist of foreign literature, Kyiv school of Oriental languages number 1.

The article substantiates the formation of the content of Special Education in Secondary specialized schools where teaching oriental languages, and basic methodological approaches to study Japanese literature to deepen students' knowledge and conscious choice of future profession yaponista.

Keywords: modern Japanese literature; specialized education; training methodology eastern literature.

Постановка проблеми. За неухильної глобалізації сучасного світу і змін пріоритетів у політичній, економічній та культурній сферах стійкою залишається тенденція зацікавлення Сходом. Вплив багатьох країн Сходу на життя світової спільноти зумовлює потребу у фахівцях, котрі володіють глибокими знаннями цього регіону як у цілому, так і кожної окремо взятої країни. Якщо знання мови є інструментом такого фахівця, то знання літератури є засобом застосування і ключем до пізнання менталітету того чи іншого народу.

Японія є однією з країн, які викликають найбільший інтерес в Україні. Перед майбутніми японознавцями відкривається необмежений спектр професійної діяльності: перекладацька і консультаційна робота, викладання японської мови і літератури, наукові дослідження та практична робота в державних, політичних, соціально-економічних організаціях, у дипломатичній сфері. Людство цікавиться не тільки потужним потенціалом розвитку Японії, але й історією, що сягає глибини тисячоліть, багатими культурними традиціями, які наклали відбиток на її літературу. У Київській гімназії східних мов №1 ведеться навчання учнів японської мови з першого по одинадцятий клас. Щоб мова, яку гімназисти вивчають упродовж одинадцяти років, стала для них мовою народу з визначною культурною спадщиною, слід окреслити зміст і науково-методичні підходи до навчання японської літератури у загальноосвітньому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовними працями з дотичної до статті проблематики є роботи Л. Аністратенко [1], І. Бондаренка [1; 2], Ю. Осадчої-Феррейри [2], С. Руссової [5] та ін. Зокрема у біографіч-

ному словнику «Японські поети» Л. Аністратенко та І. Бондаренко блискуче заперечили думку зарубіжних дослідників про неперсоніфікованість японської поезії і запропонували біографії та характеристики поезики японських авторів VII–XX ст. Цінними є також праці І. Бондаренка та Ю. Осадчої-Феррейри, зокрема курс лекцій з сучасної японської літератури, де розкривається її перехід від традицій до модерну [2, с. 14–49]. С. Руссова [5, с. 305–345] розглядає основні етапи розвитку японської літератури в історичному контексті та окреслює особливості навчання японської літератури.

Мета статті – окреслити зміст і науково-методичні підходи до навчання японської літератури засобами курсу зарубіжної літератури та літератури Сходу у загальноосвітньому навчальному закладі. Ці знання гімназистів мають стати реальним підґрунтям для подальшого навчання у вищому навчальному закладі зі спеціальності «японська мова і література та переклад».

Виклад основного матеріалу. У Київській гімназії східних мов №1 учням за рахунок варіативної складової навчального плану пропонується спеціальний курс «Література Сходу», який ставить за мету через розвиток літературознавчої компетенції забезпечити більш повне формування життєвої, світоглядної, культурної та професійної компетентностей учнів. Як показала педагогічна практика, навчання японської та інших східних мов дає лише окремі відомості про літературу народу – носія мови. Це й зумовило створення нового навчального курсу «Література Сходу» – об'єктом вивчення якого є кращі прозові та поетичні твори й основні етапи розвитку літературного процесу в країнах Сходу.

Навчальна програма спецкурсу «Література Сходу» для 10–11-х класів має на меті ознайомити учнів спеціалізованого навчального закладу, де вони навчаються східним мовам, з основними характеристиками розвитку літературних процесів та зразками творів мистецтва слова і представниками літератур країн Сходу. А саме – з особливостями словесного мистецтва і духовними цінностями класичних літератур: японської, турецької, перської, арабської, індійської, китайської, корейської, народів Південно-Східної Азії та кращими надбаннями кожної з означених літератур на сучасному етапі.

Освіта має сприяти оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями, формуванню культури міжетнічних і міжособистісних відносин, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, вихованню людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування усіх народів світу. Серед основних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні [4] – розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації й інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі, вилучення другорядного матеріалу.

Особливості Японії як країни з надзвичайно розвиненими традиціями в мистецтві і культурі, що збереглися до наших днів, зумовило нашу особливу увагу до курсів літератури і культури Сходу в цілому і Японії зокрема.

Пропонований учням підхід до вивчення японської літератури на тлі інших країнознавчих знань, взаємозв'язку усіх предметів гуманітарного циклу, поєднання порівняльного підходу з умінням визначати універсалії, врахування в навчанні і останніх теоретичних досягнень японознавства, і практичних запитів суспільства, – усе це сприяє формуванню високоосвіченої мовної особистості і підготовці професіонала-японознавця, здатного до міжкультурної комунікації, що в майбутньому стане незамінним на сучасному ринку висококваліфікованої праці.

Практика багаторічної роботи вчителів зарубіжної літератури продемонструвала плідність міжпредметної інтеграції, виявила перспективи подальшого розвитку та удосконалення такого підходу до навчання японської літератури. Застосування інтеграційних форм у навчанні японської літератури сприяє налагоджуванню взаєморозуміння і поліпшенню творчої співпраці учителів та учнів у процесі навчання.

Це дає можливість ширше використати потенціал змісту навчального матеріалу та розвинути здібності учнів, формувати інтерес до культурних надбань японського народу.

Мета інтеграційних процесів у навчанні японської літератури – розвинена, креативна особистість, здатна до творчого пошуку, міжкультурної взаємодії. Саме тому на уроках, де вивчається японська література, має бути дуже динамічною структура заняття. Педагогічна практика свідчить про доцільність виокремлення низки компонентів.

«Заглиблення» учнів *в епоху*, світ письменника, простір тексту, в історію і культуру, побут, традиції, звичаї часу, які відображаються у творі. Це дасть можливість осягнути настрої усього твору, його провідні мотиви. Крім того, враження, образи зображеної епохи учні порівнюють з власними дослідженнями, результати яких протягом уроку сповіщаються. Доповнення учнів коригують, навіть змінюють початкові враження від тексту художнього твору.

Використання «мови» різних видів мистецтва для характеристики літературного твору. Учні знаходять схожі настрої, мотиви та образи в різних видах мистецтва: у музиці, живописі, архітектурі тощо. Інтегровані уроки допомагають поєднати ті засоби художньої виразності, що є специфічними для різних видів мистецтва і виражають проблеми і настрої, що панують в літературному творі. Практика показала, що це сприяє стійкому засвоєнню знань учнями.

Використання почуттів та емоцій учнів, пережитих у результаті прочитання твору японської літератури у власній творчості: малювання, пантоміма, музика, театралізація тощо. Створення власних словесних, зорових, звукових образів, що виникли в уяві гімназистів унаслідок прочитання художнього твору, обмін думками і враженнями щодо твору, а також образів,

створених у різних видах мистецтва сприяє «зануренню» у літературний твір. Такі короткі форми літератури як хайку, танка дають для власної художньої діяльності широкий простір. Створення на занятті колективного образу, що фокусує у собі найважливіші літературознавчі знання й особисте ставлення до твору є результатом творчої діяльності учнів, учителя, автора тексту, творів інших видів мистецтва.

Поєднання власного розуміння проблем, мотивів, образів літературного твору з авторською позицією, відображеною у художньому тексті, історико-культурним контекстом, встановлювати співвідношення їх та аналізувати літературний зразок у єдності форми й змісту, якомога повніше схарактеризувати образи, засоби художньої виразності та композицію.

Низка скарбів літературної спадщини Країни сонця, що сходить, налічує чимало цінних витворів художнього слова. До уваги гімназистів пропонуються твори епохи Хейан (X–XI ст.). «Зібрання міриад листів» (Манйошу), «Повість про блискучого принца Гендзі» (Гендзі моногатарі), «Нотатки біля узголів'я» (Макура-но-соші), які відрізняються добірністю і витонченістю, несуть естетичну атмосферу імператорського двору. Військово-феодална епопея гункі, жанр дзуйхіцу (XIII–XV ст.), розвиток міської літератури (XVI ст.) – кожна епоха залишила імена та твори, варті уваги сьогодення [6]. У XVII ст. новеліст Іхара Сайкаку (1642–1693) став зачинателем трьох основних напрямків у жанрі новели: косьокумоно (новели про кохання і любовні пригоди), букемоно (новели з життя самураїв) і тьонінмоно (новели з життя городян, метою яких було накопичення багатства) [3]. Гімназисти, знайомлячись з проблематикою творів, роблять висновки про їх актуальність та особливості.

Однак справжній прорив у літературному процесі Японії принесло ХХ ст.: японська література починає проникати на Захід завдяки перекладам, вплив західної літератури позначається на японській літературі. У 1968 р. Кавабата Ясунарі стає першим японським письменником – Нобелівського лауреата в галузі літератури. «Снігова країна», «Тисяча журавлів», «Стогін гори» та інші твори вивчаються в країнах світу. У 1994 р. ще одному японському письменнику – Ое Кендзабуро присуджена Нобелівська премія з літературної творчості. Мүракамі Харукі став сучасним всесвітньо визнаним письменником, що відкрив читачам сучасну Японію з її альтернативною молодіжною субкультурою, яка так схожа на нашу [7].

Працюючи на уроках літератури Сходу з творами класиків японської літератури ХХ ст. Нацуме Сосекі, Акутагава Рюноске, Ясунарі Кавабата, Арісама Такео, Комацу Сакьо, Місімо Юкіо, звертаємо увагу учнів на нестандартну особистість авторів, намагаємося способом «занурення» в епоху та простір тексту разом з нашими креативним учнями ознайомитись з творчістю письменника: мова оригіналу, японська музика ХХ ст., історичні екскурси в добу письменника, аналіз кінематографії за творами авторів. Учні готують проекти «Доля і творчість письменника» японською мовою, асоціативні картини до образів його творів.

Якщо програма зарубіжної літератури пропонує учням в основному зразки класичної японської літератури, то програма «Літератури Сходу» надає для вивчення літературні твори ХХ ст., огляд сучасних досягнень літератури. Учитель може використовувати різні форми уроків: уроки-подорожі у східний світ, презентації книг авторів, літературні журнали, уроки-лекції, інтегровані уроки, уроки-інсценізації, семінарські заняття тощо. Широко застосовуються інтерактивні методики навчання.

Навчальні теми при вивченні японської літератури пронизані ідеями гуманізму, діалогу культур, толерантності. У процесі навчання літератури Японії вчитель широко використовує міжпредметні зв'язки з іншими предметами: японською мовою, українською літературою, сходознавством, географією, всесвітньою історією. У Київській гімназії східних мов №1 уже чверть століття учнів навчають японської мови та культури японського народу.

Висновки.

Вивчення японської літератури в Київській гімназії східних мов №1 відкриває нові можливості для формування комунікативної і соціокультурної компетентностей, професійної орієнтації учнів, формує гуманістичний світогляд, допомагає глибше зрозуміти менталітет японського народу, мову якого гімназисти вивчають одинадцять років. Учитель має можливість обрати широку палітру методів і прийомів, що дадуть змогу учням зрозуміти позицію авторів і скласти власні враження від кращих літературних зразків Японії.

Навчання японської літератури здійснюється відповідно до компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів. Науково-методичні підходи до літературної освіти у гімназії інтерпретуються через практичне застосування цих підходів у навчально-виховному процесі, що сприяє становленню нової української школи.

Література

1. *Аністратенко, Л. С.* Японські поети: Біографічний словник / Л. С. Аністратенко, І. П. Бондаренко. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. – 368 с.

2. *Бондаренко, І. П.* Японська література. Курс лекцій. Частина третя: література новітнього періоду / І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадча-Феррейра. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2016. – 488 с.

3. Восточная новелла / [сост.: З. Н. Ворожейкина, О. Л. Фишман ; под общ. ред. Л. С. Каленова]. – М. : Изд-во восточной литературы, 1963. – 320 с.

4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf

5. *Руссова, С. М.* Джерело перлин. Поетика східних літератур / Світлана Миколаївна Руссова. – К. : Фенікс, 1999. – 946 с.

6. Сэй-Сьонагон: Записки у изголовья; Камо-но-Темэй: Записки из кельи; Кэнко-Хоси: Записки от скуки. – Пер со старояп. / [вступ. ст. Т. Григорьевой ; коммент. В. Марковой, Н. Конрада, В. Сановича, В. Горегляда]. – М. : Худож. лит., 1988. – 479 с.

7. Японская новелла (1960–1970) / [сост. К. Рехо ; под общ. ред. В. Кузнецова]. – М. : Прогресс, 1972. – 448 с.